

LEDUNGEN

Kultur och miljö i Stockholms län

Nr 2 2020 40kr

Då och nu

**Turinge-Taxinge hembygdsförening
samlar hundraåriga bilder på nätet**

**Paus i verksamheten –
så påverkar coronakrisen**

**Göra böcker i hembygdsrörelsen:
"Det är ett slitgöra"**

Gör det bästa av situationen

Sommaren är på väg och vi kan glädja oss åt en härlig tid i naturen med allt som blommar med full kraft. Vi lever just nu i en tid som fått oss att ompröva mycket i livet. Räds-lan för att bli smittade av ett virus styr vardagslivet i allra högsta grad med isolering som följd. Tillsammans kan vi bromsa smittan genom att stanna hemma, tvätta händerna, hålla avstånd och så vidare. Det innebär att all publik verksamhet i stort sett har ställts in, vilket i sin tur lett till att vi inte kan mötas fysiskt. Det här är ett tillfälle att testa de digitala möjligheterna och många har använt olika tekniker för att genomföra möten.

En av hembygdsrörelsens styrkor är att anordna aktiviteter som leder till att mötas, få nya kunskaper och utbyta tankar om vårt kulturarv i alla dess former. Det är förknippat med glädje och trygghet, viktiga beståndsdelar i vardagen. Konsekvenserna av den rådande situationen blir att många föreningar förlorar stora intäkter när ingen utåtriktad verksamhet kan genomföras. Rekryteringen av nya medlemmar påverkas negativt.

I mars månad presenterade regeringen ett åtgärds paket som bland annat skulle underlätta för ideella kulturföreningar att överleva då den egna verksamhetens intäkter var starkt påverkade av coronakrisen. Region Stockholms Kulturförvaltning agerade snabbt och gick ut med en förfrågan hur ekonomin påverkades av pandemin. Stockholms läns hembygdsförbund vidarebefordrade frågan till samtliga medlemsföreningar om de ekonomiska konsekvenserna. Sammanfattningen av svaren har skickats till Kulturförvaltningen. Den visar att de ekonomiska konsekvenserna är stora och uppgår till drygt 4 230 000 kronor hos de föreningar som besvarat förfrågan. Svarsfrekvensen var ca 56 %. En tanke som inte kan lämna mig är hur de föreningar som inte besvarat förfrågan har påverkats? Har de ingen verksamhet som ger intäkter eller har de så god ekonomi att de klarar av att finansiera verksamheten genom att ta av kapitalet?

Kommunerna har också tagit upp kulturens villkor. Förhoppningsvis kontakter föreningarna sin kommun för att begära lättnader för att klara den ekonomiska situationen. Det kan handla om att slippa återbetalning av bidrag som beviljats, hyresnedsättning med mera. Idrottsrörelsen omfattas på ett tydligt sätt av olika stödåtgärder. Tyvärr är det inte lika klart var i åtgärds paketet hembygdsrörelsen hör hemma. Det kan väl inte vara så att hembygdsrörelsen diskrimineras och inte omfattas av olika åtgärds paket därför att vi är självklara som kulturbärare?

Nu gäller det att se framåt och vänta på bättre tider då verksamheter kan starta upp med ny energi och nya idéer. Framöver kanske vi får se studiecirkel som diskuterar och dokumenterar vårens coronaperiod? Att fräscha upp gamla hushållskunskaper kan också vara aktuellt då vi har blivit medvetna om samhällets sårbarhet.

Slutligen vill jag önska er alla en innehållsrik sommar oberoende av coronapandemin. Det gäller att göra det bästa av situationen!

Anita Lundin

Ordförande,
Stockholms läns hembygdsförbund

Innehåll

3 Verksamhet satt på paus

6 Nyaste länsmedlemmen kämpar för kulturmiljön

9 Hembygdsföreningarnas verksamhet 2019

10 Bokproduktion är ett slitgöra

14 Krönika: I kristider tvingas vi tänka nytt

15 Ristningar till minne av Gustav III

16 Viktigt att utveckla landsbygden och skärgården

17 Bokrecensioner

20 Notiser

Omslagsbild: Torpgruppen, Turinge-Taxinge hembygdsförening

Verksamheten satt på paus

Coronapandemin har slagit ner som en bomb i hembygdsrörelsen och av den verksamhet föreningarna planerat att genomföra under vår och sommar är det inte mycket som blir av. Ovissheten gör det svårt att planera framtiden och mycket hänger i luften. Många föreningar förlorar stora summor. Men det finns alternativ verksamhet att pröva.

TEXT: ANN PETTERSSON

”Länna Hembygdsförening har under veckorna 27–31 konstnärsvveckor utombus med gårdarna öppna. Roslagens Sjöfartsminnesförening hade ett innovativt Valborgsfirande med brasa, körsång och Valborgstal som sändes på YouTube. Vem tar upp stafettpinnen och har ett digitalt midsommarfirande?”

Regeringsbeslutet att begränsa folksamlingar till max 50 personer påverkar självklart hembygdsföreningarnas verksamhet. Dessutom är en stor del av hembygdsrörelsens medlemmar 70+ och de ska begränsa sina nära kontakter och stanna hemma så mycket som möjligt. Några av de först inställda arrangemangen var föreningarnas årsmöten. En och annan förening hade lyckats tidigarelägga sitt årsmöte och genomförde det i februari, då när livet var som det brukar vara. Från vårt riksförbund, Sveriges Hembygdsförbund, kom i mars rekommendationer om att man under rådande omständigheter har möjlighet att skjuta på dessa möten till ett senare datum, även om det innebär ett avsteg från stadgarna. Omsorgen om medlemmarna måste gå först. De allra flesta föreningar har skjutit fram sina årsmöten på obestämd tid men hoppas kunna genomföra dem efter sommaren. Alternativ till vanliga årsmöten är digitala årsmöten, att hålla mötet ute i det fria (men inte med fler deltagare än 50 personer) eller skjuta upp årsmötet till 2021. Om det i vanliga fall brukar komma fler än 50 personer till årsmötet kan den nya tillfälliga lagen som riksdagen beslutade om 3 april 2020 vara till hjälp (Lagen 2020:198 om tillfälliga undantag för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor, se faktaruta). Lagen gäller från 15 april till 31 december 2020. Den innebär att

styrelsen i en förening inför ett årsmöte får besluta att ett ombud får företräda fler än en medlem, även om det strider mot stadgarna. På så sätt kan antalet deltagare som närvarar personligen vid mötet hållas nere, samtidigt som medlemmarna får ett så stort inflytande som möjligt.

Runt om i samhället hör man vi ställer inte in, vi ställer om, men i en rörelse som hembygdsrörelsen där det personliga mötet är något av det viktigaste och digitaliseringsnivån är minst sagt ojämn innebär det utmaningar. Konsekvensen av skillnaderna i digitaliseringsgraden är något som tidigare anats men nu blivit tydlig. En förening som redan har e-postadresser till de flesta av sina medlemmar kan fortfarande relativt enkelt hålla kontakt genom mejl och nyhetsbrev. Använder man sig av sin webbsida och sociala medier kan man också enkelt informera om vad som händer. Pausen i verksamheten känns inte lika omfattande. De föreningar som knappt har e-post till alla i sin styrelse får det naturligtvis svårare att nå ut. Att skicka all information per brev med vanlig post blir både dyrt och arbetskrävande. Lika svårt är det att använda sig av föreningens tidning som kanske bara kommer ut med några nummer om året.

I värsta fall kan det leda till att man förlorar medlemmar då de upplever att de inte får ut något av sitt medlemskap. Det här är ett tillfälle att vara konstruktiv och försöka göra det bästa av situationen. Ring runt till alla medlemmar och be om mejladresser, lägg lite tid och energi på att få till en bra hemsida (en egen sida i Hembygdsportalen är en medlemsförmån och kostar inget extra!), kontakta ett studieförbund och kolla om de kan erbjuda studiecirkel i hur man börjar arbeta med sociala medier.

Stockholms läns hembygdsförbund skickade i slutet av april ut en enkät till alla medlemsföreningar med frågor om hur coronapandemin påverkar verksamhet och ekonomi. Drygt hälften av våra 121 medlemsföreningar svarade och det framgick tydligt att det är stora skillnader i hur man påverkas av pandemin. På frågan om föreningen haft inkomstbortfall i samband med inställd verksamhet svarade 51 föreningar att de sammanlagt förlorat drygt 1 800 000 kr. 13 föreningar uppgav att de haft sammanlagda kostnader på drygt 140 000 kr för verksamhet som ej kunnat genomföras. Om det nedstängda läget fortsätter året ut beräknas 46 av de svarande föreningarna att de sammanlagt förlorar drygt 2 150 000 kr. Föreningar som brukar genomföra stora evenemang som Valborgsfirande, midsommarfirande, Nationaldagsfirande, spelmansstämma och större musikevenemang och är beroende av intäkter från besökare drabbas

Gälö Gärsars Hembygdsförening har en informationsrondell med text, bilder och röstberättelser som är öppen dygnet runt hela året. Foto: Mauritz Henriksson

hårdare än de som har låg omsättning och endast brukar ha mindre sammankomster för egna medlemmar. Föreningar som har uthyrning av sina lokaler och caféverksamhet blir också hårt drabbade. Det här kan betyda att underhåll av byggnader skjuts på framtiden eftersom man inte har pengar till mer än den nödvändiga driften. Kanske måste planerade satsningar pausas för att intäkterna uteblir. Men om man har ett sparkapital kan det vara väl använda pengar att ta av detta för att se över sina byggnader och genomföra underhåll nu när husen kanske ändå står tomma. Det är också ett bra tillfälle att se över och vårda samlingar och arkiv, helt enkelt göra sådant som annars inte hinns med för att det är så mycket annat som måste prioriteras. Kanske kan caféet bli ett utomhuscafé med bord på behörigt avstånd från varandra i trädgården eller så kan föreningen erbjuda fikakorgar som hämtas upp och avnjuts utomhus.

I svaren på den utskickade enkäten framkom att även mindre evenemang, som kanske inte betyder så mycket ekonomiskt men ändå är socialt viktiga och en källa till att få nya medlemmar, blivit inställda. Till exempel visningar av museet och hembygdsgården, föredrag, utflykter, vandringar, gökotta, skoldagar och pysselkvällar. Men det finns alternativ! I stället för att ha guidade visningar kan föreningen filma inifrån sitt museum och berätta om utvalda föremål och deras historia och koppling till bygden. Sådana korta filmer kan läggas upp på Youtube, Facebook eller hemsidan. På den egna hemsidan kan ni också både be om stöd från befintliga medlemmar men även locka nya medlemmar genom att erbjuda medlemskap. Det finns många som vill stödja kulturarvet. I enkäten framgår det att 25 föreningar bedömer att de sammanlagt förlorat drygt 136 000 kr i uteblivna medlemsavgifter när inga nya medlemmar ansluter. Det är alltså viktigt att försöka hålla uppe medlemsantalet.

Även om mycket är pausat finns det trots allt en del verksamhet som är igång. Vandringsstigar och leder som har informationsskyltar om kulturmiljön finns på många platser och kan lyftas fram av föreningarna som en del av verksamheten. På förbundets hemsida finns information om projektet Tillgängligt landskap åt alla där flera historiska platser i länet har utrustats med audioguider. På Ingarö finns en ny vandringsled: Kulturarvsstig Pilhamn och på Lovö finns Fornstigen. I skriften Vandra på Lovön, som går att beställa av Lovö Hembygdsförening kan man se fornstogens sträckning med kartor och beskrivning av gammal och ny kultur. På vissa håll finns utomhusutställningar, till exempel har Gälö Gärsars Hembygdsförening en informationsrondell med text, bilder och röstberättelser som är öppen dygnet runt hela året. Utomhus finns även redskap med en kort beskrivning om hur de används och några av dem har en QR-kod som leder er till en film som visar hur de används. Länna Hembygdsförening har under veckorna 27-31 konstnärsveckor utomhus med gårdarna öppna. Roslagens Sjöfartsminnesförening hade ett innovativt Valborgsfirande med brasa, körsång och Valborgstal som sändes på YouTube.

Vem tar upp stafettpinnen och har ett digitalt midsommarfirande? ♦

HEMBYGDSRÖRELSEN I CORONAKRISEN

♦ Sveriges hembygdsförbund uppdaterar viktig och nyttig information till föreningarna på sin hemsida hembygd.se/covid-19.

♦ Lag 2020:198 om tillfälliga undantag för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor. riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2020198-om-tillfalliga-undantag-for-att_sfs-2020-198

♦ Riksantikvarieämbetes vårda väl-blad är en serie med enkla, digitala rådgivningsblad, som på ett lättbegripligt sätt ger svar på och praktiska råd kring frågor som rör vården av [kulturarvet: raa.se/hitta-information/publikationer/varda-val-blad/](https://kulturarvet.raa.se/hitta-information/publikationer/varda-val-blad/)

♦ Tillgängligt landskap – upptäck kulturhistoriskt spännande platser i Stockholms län: stockholmslansmuseum.se/upptack/besok-lanet/tillgangligt-landskap/

Avlösning vid torpet Mariedal. Torparen Karl Gustaf Gustafsson med cykeln, hans familj till vänster. Till höger tillträdande torparen Johan August Karlsson med familj. Foto: Amadeus Bianchini, troligen 1903.

Nyaste länsmedlemmen kämpar för kulturmiljön

Turinge-Taxinge hembygdsförening är den nyaste medlemmen i Stockholms läns hembygdsförbund. Med sina 400 medlemmar är det en stor och livaktig förening, som bland annat engagerat sig hårt i Nykvarns kommuns kulturmiljöprogram.

TEXT: INGRID JACOBSSON

Som så många andra föreningar har Turinge-Taxinge fått ställa in aktiviteter i denna coronatid. När jag ringer upp ordföranden Britt-Marie Ellis Nygren strax före Valborg vet hon inte om föreningen kommer att kunna ha något av sina stora evenemang i sommar. De brukar i vanliga fall hållas vid hembygdsgården Smedsbygget, belägen i Nykvarn. Huset uppfördes i slutet av 1600-talet som bostad åt smeder. Britt-Marie Ellis Nygren beklagar att föreningens många duktiga medlemmar inte får någon chans att ordna några aktiviteter på lång tid framöver.

– Vi brukar ha en stor loppmarknad på försommaren, berättar Britt-Marie Ellis Nygren och en stor hembygdsdag med spelmansstämma i augusti. Då brukar det komma drygt 50 spelmän som sitter och spelar i timmar för en stor publik. Vi hoppas kunna genomföra åtminstone spelmansstämman i någon form.

– Dessutom medverkar vi på Nykvarnsdagen, som hålls på Nationaldagen varje år, som kommunen är huvudarrangör för. Men den ser inte ut att bli av i år.

Föreningen arrangerar också skoldagar för alla elever i årskurs 2, som får besöka hembygdsgården under en dag. De får då lära sig om gamla tider, hur det var i skolan, hur man tvättade, lagade mat med mera. Skolbesöken är i år flyttade till höstterminen, då har eleverna hunnit upp i trean.

Ett annat kommunalt samarbete är när Turinge-Taxinge hembygdsförening guidar på bussresor för nyinflyttade och nyanställda i kommunal tjänst. Då kör man runt i Nykvarn och berättar om dåtid och nutid.

– Bussturerna brukar vara mycket uppskattade, säger Britt-Marie Ellis Nygren, vissa år får vi dubblera så att det blir två bussar. Men inte heller det tycks bli av i år.

Turinge-Taxinge hembygdsförening

”Vi brukar ha en stor loppmarknad på försommaren, och en stor hembygdsdag med spelmansstämma i augusti. Då brukar det komma drygt 50 spelmän som sitter och spelar i timmar för en stor publik. Vi hoppas kunna genomföra åtminstone spelmansstämman i någon form.”

BRITT MARIE ELLIS NYGREN,

ORDFÖRANDE TURINGE-TAXINGE HEMBYGDSFÖRENING

vill även arbeta för kommunens nutid och framtid, och något som pågår är arbetet med kommunens kulturmiljöprogram. Både Britt-Marie Ellis Nygren och vice ordföranden Märtha Dahlberg är politiskt aktiva, och de har tillsammans med andra i föreningen, kämpat hårt för att Nykvarns kommun ska anta ett kulturmiljöprogram.

– Vi vill att detta ska bli ett dokument där man ska skriva in olika aktiviteter och vem som ansvarar för vad. Vi har fått god kontakt med Bengt Andersson, chef för samhällsbyggnadskontoret, och hans assistent Jonas Hanifi som arbetar med detta.

– Vi har till exempel enats om att kommunen ska bjuda in hembygdsföreningen till möten vartannat år, för att fortsätta att diskutera kulturmiljöfrågor. Naturligtvis ska också andra föreningar samt skolan med flera bjudas in. Det viktiga är att det slås fast olika årliga åtaganden i programmet, så att det inte bara blir ett dokument som samlar damm.

Dåtid och nutid knyts ofta ihop i Nykvarn. Britt-Marie Ellis Nygren berättar att det finns ett stort antal fornlämningar i kommunen, både sådana som är dokumenterade, och andra som upptäcks när man till exempel projekterar för nya bostadsområden. Och när Nykvarns kommunfullmäktige firade

150-årsjubileum för fem år sedan fick medlemmar i hembygdsföreningen hålla ett antal historiska föreläsningar för ledamöterna i kommunfullmäktige. Dessa sammanställdes sedan i en bok, *Nykvarns historia*. I föreningens hembygdsgård Smedsbygget, har man ett museum med ett stort antal föremål, både riktigt gamla och nyare från 1960- och 70-talen.

– Det börjar bli svårt att välja vad vi ska visa i museet, säger Britt-Marie Ellis Nygren. Vi kan inte spara på allt, men det vi gör i dag blir ju historia i morgon. ♦

NYKVARN

Nykvarns kommun har ca 11 000 invånare, och är beläget i Södermanlands län. Kommunen bildades 1999 genom en delning från Södertälje kommun. Nykvarn grundades på 1500-talet när ett järnbruk anlades där. Hembygdsgården Smedsbygget hör ihop med den forna järnhanteringen i området. Turinge och Taxinge är gamla sockennamn. Hembygdsföreningen, som bildades 1971, omfattar båda socknarna = hela kommunen, men har behållit de gamla sockennamnen.

Änkan Emma Karolina Sjögren med döttrar, barnbarn och svärson. De står vid torpet Adolfsro, som byggdes 1860. Foto: Amadeus Bianchini, troligen 1905.

Adolfsro fotograferat av Torpgruppen i hembygdsföreningen 2006. Torpet har bevarats väl i över 150 år.

Fantastiskt fotoarkiv sparas på nätet

Turinge-Taxinge hembygdsförening har ett fantastiskt fotoarkiv med runt 2500 bilder. Två flitiga medlemmar, Åke Andersson och Birger Olsson, ser till att bilderna sparas i databasen Kollektivt kulturarv.

TEXT: INGRID JACOBSSON

Kollektivt kulturarv är ett samarbete mellan Stockholms läns museum och Stockholms läns hembygd förbund. Där kan föreningar lägga in sina bilder, dokument och information om föremålssamlingar och göra det tillgängligt för alla. Databasen ligger på Kulturarv Stockholm, en webbplats som drivs av läns museet, länsförbundet och Stads-museet.

Åke Andersson och Birger Olsson har sedan augusti 2019 tillsammans scannat och författat beskrivande texter till cirka 800 foton från Turinge-Taxinge. Bilderna har tidigare registrerats i föreningens inventarie-förteckningar. Men eftersom arkivet hela tiden växte krävdes ett register som var sökbart både avseende platser, personer och historia. Lösningen blev

FOTOGRAF AMADEUS BIANCHINI

Fotografen Amadeus Bianchini föddes 1867 i Hedvig Eleonora församling i Stockholm. Som ung arbetade han bland annat med konstutställningar. 1898 gifte han sig med Natalia Viktoria Pisani och 1900 fick de sonen Giovanni. 1902 flyttade de till Turinge socken, där han 1903 öppnade en fotofirma. Bianchini verkade som fotograf i bygden till 1907, då han flyttade till det närbelägna Enhörna. Där stannade han till 1909, då familjen återvände till Stockholm.

Amadeus Bianchini var fotograf men även skribent och skrev artiklar i dagspressen och i lokaltidningar. Han avled 1930.

Turinge-Taxinge Hembygdsförening har förvärvat ett stort antal bilder från Bianchinis tid i Turinge, totalt drygt 300 bilder. 180 bilder är hittills upplagda på Kollektivt Kulturarv, flera följer. Alla bilderna är i original i vykortformat, så kallade brevkort. Förmodligen kopierade Bianchini bilderna så för att lättare kunna sälja dem.

Vill du se bilderna?

Sök på Amadeus Bianchini på: kollektivtkulturarv.se. För att se alla bilder från Turinge-Taxinge söker du på föreningens namn.

Kollektivt kulturarv. Men ännu återstår alltså många bilder innan alla från Turinge-Taxinge finns på nätet.

En speciell fotograf, Amadeus Bianchini (se faktaruta) var verksam i Nykvarn i början av 1900-talet och flera hundra bilder i samlingen är från honom. Birger Olsson, formgivare och grafiker, började sitt arbete med bildarkivet med att scanna Bianchini-samlingen.

– Jag satte igång av flera skäl, säger Birger Olsson. Jag ville få till ett digitalt sökbart och lätthanterligt arkiv, där bilderna var säkrade för eftervärlden om något skulle hända med det fysiska arkivet.

– Turinge-Taxinge hembygdsförening tillhörde tidigare Sörmlands läns hembygdsförbund, men jag föreslog ett byte till Stockholms länsförbund, just för att kunna komma med i Kollektivt kulturarv.

– Eftersom bilderna lagras högupplösta är Kollektivt kulturarv en väldigt bra plats för att spara foton, och vi har fått väldigt bra support från länsmyndighets personal.

Om Birger Olsson har arbetat mycket med själva foton så har Åke Andersson bidragit med de historiska texterna.

– Jag har inte alls jobbat med historiska frågor, det är mitt privata intresse, säger Åke Andersson. Vi har använt flera källor för texterna; Ökne-

bo härads karta från 1696, boken *Medeltida Södermanland*, *Turingeboken* från 1940, Lantmäteriets historiska kartor, jordeböcker och tidningsarkivet på Kungliga Biblioteket.

– För att identifiera personer har vi sökt i Riksarkivets samling av kyrkböcker och mantalslängder, fortsätter Åke Andersson.

Åke och Birger använder sig av programmet Excel när de registrerar bilder och texter. De bollar texterna emellan sig och granskar gemensamt fakta och formuleringar. Deras strävan är att skapa en historia för varje plats där de har en bild. En utförlig text förstås, med så mycket information som möjligt. Men också gärna nytagna bilder, så att man kan jämföra

då och nu. Åke har tagit en del bilder själv, andra kommer från Torpgruppen i hembygdsföreningen, som arbetat med att inventera gamla torp i kommunen.

– När vi är klara med fotoarkivet ska vi gå över till att dokumentera nutiden mer systematiskt, säger Åke Andersson.

Både Birger och Åke hoppas att fler ska bli intresserade av fotoarkivet och bidra med bilder från nutida Turinge-Taxinge.

– Jag hoppas ju att föreningen genom att visa bilderna på sina programkvällar och när skolbarnen kommer på besök kan göra att det digitala arkivet blir mer känt, slutar Åke Andersson. ♦

Hembygdsföreningarnas verksamhet 2019

Sveriges Hembygdsförbund samlar regelbundet in statistik om hembygdsrörelsen. Syftet är att få ett underlag för att förstå rörelsen bättre och genom jämförelser se skillnader regionalt och över tid. Underlaget kan också användas för att visa upp hembygdsrörelsens arbete för omvärlden, både lokalt, regional och på riksnivå.

TEXT: BRITTMARIE URVE

2019 års enkät innehöll som vanligt frågor om antal aktiviteter, besökare och arbetade timmar. Nytt för året var att det också ställdes frågor om aktiviteter specifikt riktade till barn och unga. Enkätens specialfrågor handlade om jämställdhet. Några regionala förbund hade också, som brukligt är, ställt egna frågor till sina föreningar.

Här följer en redovisning av hembygdsrörelsen i siffror för 2019. Om du vill ta del av hela statistiken, även föregående års, gå in på Hembygdsförbundets webbplats:

hembygd.se/shf/page/3134

Antal föreningar:

2060 (Inklusive de regionala förbunden)

Antal medlemmar:

420 000

Antal regionala hembygdsförbund:

26

Antal evenemang och aktiviteter öppna för allmänheten:

31 000

Antal besökare:

4,9 miljoner

Antal ideellt arbetade timmar:

3,7 miljoner

Fördelningen kvinnor och män på ordförandeposten:

Kvinnor: 36 %

Män: 62 %

Annat: 3 %

Aktiviteter särskilt riktade till barn och ungdomar:

6 370

Deltagare vid dessa aktiviteter:

28 000

I den samlade statistiken framgår att de 15 % av föreningarna som inte har egna byggnader har en annan inriktning på verksamheten än övriga föreningar. Föreningarna utan byggnader har färre föremålssamlingar (39 % jämfört med 80 % för alla föreningar) och anordnar betydligt färre midsommarfiranden (18 % jämfört med 40 % för alla föreningar). Gruppen är däremot något mer inriktade på att besvara

remisser (32 % jämfört med 25 % för alla föreningar).

På hemsidan finns även regionala rapporter där de olika regionala förbundens resultat redovisas. Bland annat kan konstateras att 92 av 123 föreningar i Stockholms läns hembygdsförbund besvarade enkäten, dvs. 75 % (förra året 60 %). Svarsfrekvensen för hela landet var 67 %. ♦

Kaffeservering hör ihop med hembygdsrörelsen. Foto: Ingrid Jacobsson

Bokproduktion är ett slitgöra

Varje år produceras ett stort antal böcker av hembygdsföreningar i länet. Vissa i mindre format, andra mer omfattande med ett stort antal sidor. Men alla är resultatet av ett slitgöra – det ligger många timmars arbete bakom den färdiga produkten.

TEXT: INGRID JACOBSSON

Hur går en förening till väga om de vill producera en bok? Ja, det finns många vägar. Man kan använda sig av kunniga och entusiastiska medlemmar eller anlita en professionell skribent och formgivare. Ett annat sätt är att bilda en arbetsgrupp eller en studiecirkel kring bokens ämne. Kanske har föreningen råd att bekosta tryckningen, i annat fall får många timmar läggas på att formulera ansökningar till olika fonder, kommuner och privatpersoner. Men ett har alla

böcker gemensamt, de dokumenterar lokalhistorien.

– Hembygdsföreningarnas böcker är så viktiga dokument, säger Lennart Rosander, som är känd för Ledungens läsare genom sina bokanmälningar.

Lennart Rosander har tidigare arbetat på flera museer, slutade sitt yrkesliv som förste antikvarie på Stockholms läns museum. I drygt tio år har han varit medarbetare i Ledungen. Lennart har också genom åren skrivit ett antal böcker inom det kulturhistoriska området med fokus på Stockholms län.

– I mitt jobb har jag alltid haft nära kontakt med hembygdsrörelsen, och det är verkligen slående att föreningarna är de lokalhistoriska proffsen. Ingen annan gör denna dokumentation, där-

för är deras arbete, bland annat genom böckerna, ovärderligt.

Lennart Rosander har läst ett stort antal hembygdsböcker under årens lopp. Kvaliteten är skiftande, men Lennart tycker att hembygdsföreningarna alltid ska sträva efter hög kvalitet.

– Om föreningen inte har tillräckligt med pengar för att bekosta bokproduktionen tycker jag att man ska söka pengar till utgivningen. Det finns flera fonder att vända sig till, kommunerna har ofta kulturfonder som stöttar lokala projekt, och det kan finnas lokala företag och privatpersoner som kan ställa upp.

– Ta också kontakt med förlag, gärna ett lokalt. Om föreningen får napp hos ett förlag får de ju all hjälp, både med

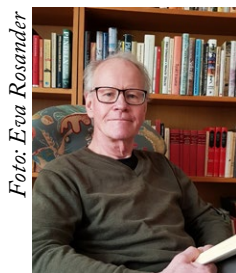

Foto: Eva Rosander

Lennart Rosander.

redaktionellt arbete, layout och finansiering.

Själva författandet är bokens stomme, och det är naturligtvis viktigt att texten blir bra.

– Ett fel som några tyvärr gör är att förlora sig i detaljer, säger Lennart Rosander.

Den i föreningen som skriver boken vet kanske väldigt mycket om en trakt eller en person. Men du behöver inte berätta precis allt!

– Tänk på att ha en bredare publik för ögonen, boken ska ju vara förstäelig och njutbar även för andra än de egna föreningsmedlemmarna. Och tänk också på att förklara sådant som inte är självklart för alla, det kan vara dialektord, yrkestermer och dylikt.

Texten är alltså grunden. Men så ska ju boken formges också. Kanske finns det en layoutkunnig person bland föreningens medlemmar? Lägg lite krut på att hitta duktigt folk.

– Dåligt layoutarbete kan tyvärr förstöra texten, påpekar Lennart Rosander. En rörig och svåräst layout gör att läsaren tappar intresset.

Illustrationer är den tredje ingrediensen i boken. Ofta har föreningarna egna bildarkiv, där man kan hämta mycket. Kanske kompletterar man med nytagna foton.

– Du ska vara lika noggrann när det gäller illustrationer som när det gäller att få till en bra text. Ibland har jag läst böcker där man valt genrebilder som inte ens är från den bygd som beskrivs i texten, och det ger ett märkligt intryck.

– Om du väljer bilder med mera allmänna motiv måste du vara noga med att förklara var de har hämtats och vad de föreställer. Skriver du om din hembygd går det inte att bara ta en gammal bild på till exempel en jordbruksarbetare och låtsas att den är från trakten.

– Lägg dig också vinn om att få bilderna bra återgivna i boken. Ett dåligt, suddigt original blir aldrig bra i tryck.

Även om Lennart Rosander är kritisk mot detaljer i vissa böcker tycker han ändå att det är fantastiskt roligt med alla hembygdsböcker som ges ut. Och han slutar med en uppmaning till alla föreningar:

– Våga ta steget och ge ut en bok! Det är en dokumentation som finns kvar för framtiden. ♦

Dalarölotsar

Dalarö var under mer än hundra år, från 1730 – ca 1830, Sveriges största lotsplats. Men ändå fanns inte mycket skrivet om lotsväsendets historia där. Gösta Maijgren i Dalarö hembygdsförening, som själv har många lotsar i släkten, bestämde sig för att råda bot på detta.

TEXT: INGRID JACOBSSON

Gösta Maijgren, vice ordförande i Dalarö hembygdsförening, har skrivit flera böcker, bland annat en bok om sin mor Iris, *Den vackre lotsens dotterdotter*. Men han saknade en bok om lotsväsendet. När han talade med andra medlemmar i hembygdsföreningen visade det sig att flera var intresserade av ämnet. I mars 2015 startade därför en studiecirkel i föreningens regi om lotsväsendet. Där föddes tanken på en bok.

– Av en tillfällighet berättade jag om detta för en gammal skolkamrat, Lars Sjöblom. Han visade mig då sin pappas dagböcker. Pappan, Kurt Sjöblom, var under många år lots på Dalarö, och förde dagbok över de flesta av sina tusentals lotsningar. Det materialet var en guldgruva att ösa ur!

Gösta Maijgren började skriva på manuset, och arbetsuppgifter delades också ut till övriga deltagare i studiecirkeln.

– Det var särskilt Birgitta Folkesson, själv dotter till en lots, och hennes man Nils, som bidrog till texten.

Alla i hembygdsföreningens styrelse var positiva till bokprojektet, och man hade också egna medel att bekosta tryckningen med. Men det berodde mycket på att Gösta Maijgren själv gjorde layouten och skaffade fram illustrationer.

– Jag hade datorvana från mitt yrkesliv, berättar Gösta Maijgren, och dessutom vana vid att scanna bilder och arbeta med layoutprogrammet Publisher. Så därför erbjöd jag mig att göra allt själv, trots att det var ett tufft jobb.

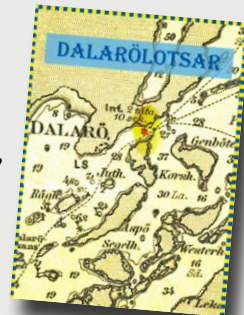
Bildmaterialet hämtades från olika håll. Gösta Maijgrens vän Lars Sjöblom hade en del bilder från sin pappas lotsliv, andra hittade han i bibliotek och på Internet.

– Internet

Gösta Maijgren.
Foto: Privat

har varit till stor hjälp. Där finns mycket att hämta, och även bilder som är fria att användas. Men då måste man naturligtvis vara noga med att skriva ut källhänvisningar, var bilderna är hämtade.

Arbetet med boken pågick under några år, men i slutet av 2018 var det klart. Korrekturläsningen gjordes av föreningens kassör Gun Vaalundi.

– Det är svårt att korrekturläsa, och trots att jag hade hjälp av tre damer i föreningen: Gun Vallundi, Kinna Ahlmér och Gurli Malmsten förutom min egen läsning hittade jag en del fel i efterhand. Men de är korrigerade till andra upplagan, som ges ut nu, våren 2020.

Föreningen hade alltså pengar att bekosta tryckningen, men man sökte ändå, och fick, 5 000 kronor i bidrag av Haninge kommun. Det tryckeri man valde var Haninge tryckeri AB, som Dalarö hembygdsförening samarbetat med i mer än tio år.

– De gjorde ett mycket bra jobb, och kom med en idé som var väldigt bra, nämligen att trycka ett uppslag med sjökort på pärmen. Det blev mycket uppskattat av läsarna, att man kunde vika ut sjökortet och se farleden.

Första tryckningen omfattade 400 böcker, som föreningen köpte in och sålde. De tog snabbt slut, och en ny upplaga har alltså tryckts.

När boken var klar, 15 januari 2019, hölls ett stort boksläpp i Tullhuset på Dalarö.

– Jag höll ett föredrag om lotsverksamheten, vi bjöd på cider och snacks och det samlade ett sjuttioal intresserade åhörare. ▶

Trots att han alltså fått ägna många timmar åt Dalarölotsar tycker Gösta Maijgren att det var värt slit-görat.

– Det var väldigt roligt, jag har

haft detta med lotsarna i huvudet så länge. Jag bor så att jag har utsikt över Jungfrufjärden, och jag tänker ofta på mina förfäder som lotsade här i alla väder. ♦

Dalarölotsar kan köpas av hembygdsföreningen, pris 170 kr, 240 kr inkl porto. Mejla Gösta Maijgren, gosta.maijgren@telia.com, eller ring 070-6965669. Den säljs också på Dalarö turistbyrå.

Elins tonårsdagbok

Slumpen spelade en stor roll när en bunt handskrivna dagböcker som hittades i en second handbutik resulterade i en bok om Elin Sirenius somrar på Nolingegård i Grödinge.

TEXT: INGRID JACOBSSON

Barbro Gramén är ordförande i Grödinge hembygdssällskap, och den som ansvarat för arbetet med att ställa samman *Elins tonårsdagbok*. Boken behandlar åren 1874 – 1880, när Elin med sina föräldrar och tre yngre systrar tillbringade somrarna på Nolingegård, dit de reste från hemstaden Göteborg.

– Boken är ett resultat av en kombination av slumpen, lyckliga tillfällen och mycket hårt arbete, säger Barbro Gramén.

Barbro Gramén har varsamt anpassat Elins gammalmodiga svenska till modern stavning, och dessutom skrivit kommenterade texter till dagböckernas innehåll. Barbro var också den som skrev ansökningar till olika fonder för att få in pengar till bokproduktionen.

Dagböckerna hittades av en slump i en låda i en second handbutik i Malmköping av dåvarande chefen för Sörmlands museum Karin Lindvall. Museet lät skriva rent hälften av dagböckerna, och utskriften uppmärksammades för fyra – fem år sedan av Stig Geber, som är ansvarig för släkt- och hembygdssällskapet i Grödinge hembygdssällskap. Stig visade texterna för några medlemmar i föreningen, och man beslutade att låta publicera några avsnitt i Grödinge hembygdstidning. Givetvis fick föreningen lov av Sörmlands museum att publicera texterna, och sedan också att använda dem till boken. Texterna blev väldigt uppskattade av läsarna, men sedan hände ingenting på några år.

– Jag hade ändå dagböckerna i tankarna, säger Barbro Gramén. Jag tyckte

att de var så fascinerande skildringar av en ung flickas liv i slutet av

1800-talet i Grödinge, och dessutom var de välskrivna. Kanske skulle de kunna samlas i en bok?

Så kom en av de lyckliga tillfälligheterna. Barbro Gramén fick se att det gick att söka pengar från Riksantikvarieämbetet för kulturarvsprojekt. Hon skickade in en ansökan på hösten 2017 – och till hennes stora glädje och förvåning beviljades den.

– Då var vi ju tvungna att sätta igång med arbetet, säger Barbro med ett skratt. Det var många år sedan Grödinge hembygdssällskap hade gett ut en bok, och jag visste att det skulle bli mycket jobb.

Barbro Gramén var den som kom med idén till boken, men hon engagerade direkt två medarbetare: Stig Geber som har stor lokalkännedom, och är mycket duktig på släktforskning, samt Berit Karlsson, som är redaktör för Grödinge hembygdstidning.

Barbro och Berit besökte Sörmlands museum i mars 2018, och museet lovade då att ge ut boken. Glada i hägen reste damerna hem, men efter ett par månader kom ett bakslag. Museet meddelade att man inte hade möjlighet att fortsätta med bokprojektet på grund av flytt till nya lokaler med mera. Vad göra?

– Jag blev lite vilsen ett tag, men började fundera på att hitta ett förlag,

säger Barbro Gramén. Jag funderade också på att trycka boken via print on demand, men jag hade en annan kvalitetsvision, jag ville att det skulle bli en fin bok!

Så grep slumpen in ännu en gång. Barbro talade med länsförbundets hembygdskonsulent Ann Pettersson, som tipsade om Stockholmsförlaget Balkong. Barbro skickade ett mejl till dem sommaren 2018, och de svarade direkt att de var intresserade av att ge ut boken!

Barbro Gramén träffade förlagets personal, och fick genast god kontakt med dem. De skrev en så kallad utgivningsförsäkran, vilket innebär att de ger ut boken om finansiering finns. Så då blev det till att söka mer pengar, Riksantikvarieämbetets bidrag räckte inte. Barbro tillbringade en god del av sommaren med att skriva ansökningar till olika fonder; Kungliga Patriotiska sällskapet, Längmanska kulturfonden, Botkyrka kommun med flera. Hon sökte också och fick pengar av ett par privatpersoner i Grödinge med anknytning till de gårdar där Elin Sirenius vistats, och ett lokalt företag, Grödinge frakt, vars ägare gärna stödjer kultur och idrottsprojekt.

– Sammanlagt fick vi åtta bidrag på runt 190 000 kronor, och därmed blev boken finansierad. Alla vi inblandade arbetade ideellt och tog inte ut något arvode.

Parallellt med jobbet att skriva ansökningar arbetade Barbro med manus. Där gjorde slumpen att Barbro fick ännu en viktig samarbetspartner: Gunnel Rudbeck medlem i hembygdssällskapet. Hon åtog sig att skriva resten av dagböckerna, den hälften som Sörmlands museum inte haft tid med. Gunnel var mycket intresserad av projektet, eftersom medlemmar av hennes familj hade känt Elin. Gunnels farfar och farfarsfar förekommer ofta i dagboken.

Hela tiden hade Barbro hjälp av Stig Geber med faktagranskning och lite släktforskning kring Elins stora släkt. Det gällde att identifiera rätt moster eller kusin som nämndes i dagböckerna!

Illustrationer skulle förstås också tas fram. En del bilder fanns i Grödinge hembygdsförenings arkiv, men många fick Barbro jaga.

– Jag kontaktade Torekällberget, Ny-näshamns kommun, Nordiska museet och flera andra museer, till och med i Finland, eftersom Elin bodde där några år då hon gift sig med en finlands-svensk man.

Dessutom ville man ha nytagna bilder, och då var slumpen framme igen. Hembygdsföreningen hade tidigare haft en fototävling, ”Min bästa Grödingebild”. Barbro fick en idé att skriva brev till deltagarna och fråga om de ville engagera sig i bokprojektet. En av pristagarna, Isabella Magnerholt, svarade

direkt, och därmed blev hon den som tog nya bilder till boken.

Balkong förlag hade satt slutdatum för manuset till oktober 2018, och då var det färdigt. Förlaget ställde också upp med en redaktör som granskade och korrekturläste manuset.

– Det var väldigt skönt att ha en redaktör, och ha ett professionellt förlag i ryggen som stod för allt kringarbete, säger Barbro Gramén. De gjorde en mycket fin layout, och stod också för sådant som att skicka boken till Bibliotekstjänst, se till att den säljs via Adlibris och Bokus med mera.

Bokens formgivare arbetade under våren 2019, och i mitten av maj var boken tryckt och klar. Det blev ett välbesökt releaseparty i Grödinges hembygdsgård Vasastugan, lokalen blev helt fullsatt.

– Vi hade stort kaffekalas på boksläppet, och det var väldigt trevligt,

Foto: Berit Karlsson

Barbro Gramén.

säger Barbro Gramén. Vi fick också stor uppmärksamhet i lokaltidningarna, det var roligt.

– Sedan återstod en arbetsuppgift för mig, som var ganska tråkig, nämligen att redovisa till alla bidragsgivare hur vi hade spenderat pengarna. Men jag hade nytta av min yrkesbakgrund som teaterproducent. Det hjälpte mig både när jag skulle skriva ansökningarna och redovisa dem. Jag var rätt van vid sådana uppgifter! ♦

Elins tonårsdagbok finns att köpa hos Grödinge hembygdsförening när Vasastugan är öppen, samt hos Adlibris, Bokus och direkt från Balkong förlag: balkong-förlag.se. Cirkapris 265 kr.

Ingarö – sällsamheter och strövtåg

En man i Ingarö hembygdsförening fick för tio år sedan en idé om att göra en mindre skrift om Ingarö gamla sockencentrum som av Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer förklarats vara av riksintresse för kulturmiljövården. Men under årens lopp ändrades ursprungsidén till att bli en bok på 176 sidor.

TEXT: INGRID JACOBSSON

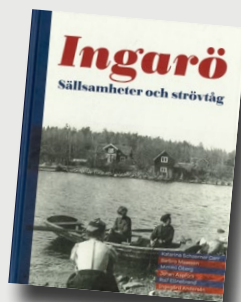
Peter Zaunschirm var mannen som tänkte sig en skrift om socknens centrum där bland annat kyrkan, skolan och handelsboden fanns. Skriften skulle ta avstamp i 1700- och 1800-talen, men också innehålla en del om 1900-talet med skärgårdstrafiken, posten, telefonstationen, bussar med mera. Den var tänkt att ges ut i samarbete med Värmdö kommun. Peter Zaunschirm tog år 2010 kontakt med skärgårdshistorikern Katarina Schoerner Carr, som då skrivit ett par böcker om Värmdös historia, för att höra om hon kunde tänka sig skrivuppgdraget.

– När Peter tog kontakt med mig blev jag intresserad, berättar Katarina Schoerner Carr, men jag tyckte det var

synd att bara göra en enkel skrift, jag ville göra en större bok om hela Ingarö.

– Vi fortsatte våra diskussioner, och Peter Zaunschirm tog också kontakt med Barbro Maassen och Mimmi Öberg, även de med i hembygdsföreningen. Dessutom hade han kontakt med Ingegärd Andersén, en dam som tyvärr inte lever längre, men som var en levande uppslagsbok när det gällde Ingarö.

Ett par år gick, men 2012 beslutade Ingarö hembygdsförening att stödja projektet och ställa sitt arkiv till för-

fogande. Men de hade inga pengar att satsa på en bokutgivning, utan fick söka pengar från olika fonder. Hembygdsföreningen fick pengar från olika kulturfonder, Barbro Oshers fond, flera privatpersoner och Värmdö kommun. Till slut hade föreningen fått ihop cirka 236 000 kronor och arbetet på boken kunde börja på allvar.

– Barbro Maassen, Mimmi Öberg och jag blev kärnan i arbetsgruppen, vi hade ett mycket bra samarbete, säger Katarina Schoerner Carr. Vi började arbeta på allvar vårterminen 2012. Då åtog jag mig att vara huvudförfattare, och tog också över redaktörsrollen från Mimmi, som haft den från starten.

Men arbetsgruppen strävade efter att få ett förlag att åta sig utgivningen, och ett år senare hade man turen att få kontakt med Columbus förlag, ett relativt nystartat förlag som då fanns på Ingarö, men senare har flyttat till i Gustavsberg. Att förlaget fanns på nära håll inom kommunen var en klar fördel.

– Förlaget tog då på sig redaktörsjobbet, formgivningen och all kringadministration, säger Katarina Schoerner Carr. Men de satsade inga egna pengar, utan de anslag vi fått av olika bidragsgivare täckte kostnaderna. Vi som

Katarina Schoerner Carr.

Foto: Privat

skrev fick till och med arvode, det skrevs ett förlagsavtal för textarbetet, men dock inget för bilderna, det var ingen som fick

betalt för dem.

Förläggaren Rolf Ellnebrand kom också att ingå i bokgruppen, liksom Johan Aspors, kommunantikvarie och Ingegärd Andersén, damen som hade så mycket kunskap om Ingarö och dess invånare.

– Vi satt var för sig och skrev olika texter, som vi sedan mejlade till varandra och hade synpunkter på, berättar

Katarina Schoerner Carr. Och ibland träffades vi naturligtvis. Barbro, Mimmi och jag, som skrev mest, träffades ofta.

– Lyckligtvis var vi eniga vad boken skulle handla om, och hur vi skulle disponera den, säger Katarina Schoerner Carr. Ursprungsidén var ju en mindre skrift, men slutresultatet blev en mer omfattande bok.

Fotona i boken hämtades dels från hembygdsföreningens arkiv, dels är det nytagna foton, många tog Katarina Schoerner Carr själv.

Efter tre års jobb, i maj 2015, var boken klar, och hembygdsföreningen höll en fin bokrelease på Säby säteri.

– Ingaröboken mottogs väldigt väl, och det var verkligen roligt, säger Ka-

tarina Schoerner Carr. Den första upplagan på 800 exemplar tog snabbt slut, och en ny upplaga på 400 exemplar fick tryckas hösten 2015. Jag vet också att Peter Zaunschirm, som kom med den första idén, var mycket nöjd med slutresultatet.

– Den som var med i hembygdsföreningen fick köpa boken billigare, och jag tror att hembygdsföreningen fick en hel del nya medlemmar tack vare boken! ♦

Ingarö – sällsambeter och strövvtåg säljs av Ingarö hembygdsförening, pris 250 kr, 200 kr för medlemmar. Porto tillkommer. Mejla till info@ingarohembygdsforening.se om du vill beställa boken.

I kristider tvingas vi tänka nytt

Coronapandemin har utlöst en global kris som drabbar hela vårt samhälle. Hembygdsrörelsen drabbas på sitt sätt med inställda evenemang och kännbar ekonomisk förlust för många föreningar. Trots det måste självklart samhällsviktiga funktioner som vård och omsorg ha företräde framför alla andra behov.

Hembygdsföreningar med näringsintäkter från evenemang, uthyrning och annan verksamhet drabbas dock hårdare än andra. I likhet med företag har man vissa möjligheter att få del av de stödpaket som regeringen presenterat, men även om man kan få viss kompensation måste många räkna med ekonomiska bekymmer.

Vad är då möjligt? I ett historiskt perspektiv har kriser tvingat fram utveckling, helt enkelt av nödvändighet. Vår förmåga att anpassa oss till en ny verklighet får oss att tänka om. Kanske kan pandemin bidra till en utveckling av hembygdsrörelsens arbete. Jag vill särskilt peka på fyra saker:

1) Släpp taget om husknuten och ta fasta på utomhusaktiviteter. Det är fullt möjligt att genomföra stadsvandringar och byavandringar i mindre grupper där man kan hålla avstånd till varandra. Detta kan och bör man ta bra betalt för!

2) Använd digitala hjälpmedel i alla dess former. Möten kan hållas digitalt, så även föreläsningar. Det finns en uppsjö av verktyg som faktiskt är ganska lätta att använda. Digitalisering av arkiv och samlingar kan göras enskilt hemma på kammaren med dator och skanner eller digital kamera. Hembygdsportalen erbjuder här ett bra redskap för att lagra och publicera material. Man kan också arbeta med att dokumentera hembygden idag. Gå ut med en

kamera och dokumentera kulturlandskapet, addera det till ett historiskt material för att visa på utvecklingen över tid.

3) Engagera yngre. Flertalet aktiva medlemmar tillhör riskgruppen äldre och det finns särskilda skäl att vara restriktiv med sociala aktiviteter. Vi får nog räkna med att det gäller under en längre tid. Men måste hembygdsgården stå tom? Den här sommaren borde vara ett tillfälle att släppa taget till yngre (det vill säga friska under 70 år) och ge dem förtroendet att använda föreningens resurser. Kom ihåg att det här blir en sommar där allmänheten kommer att semestra i närområdet. Det här är ett tillfälle att låta människor upptäcka de lite mer dolda sevärdheterna i landskapet som är hembygdsföreningarnas specialitet.

4) Tala om för allmänheten att ni behöver stöd. De flesta människor som vanligen besöker era aktiviteter förstår att ni drabbas av krisen. Uppmana dem att teckna medlemskap eller skänka en slant till föreningen. Detta är inget att skämmas för, hembygdsrörelsens arbete är viktig för det kollektiva minnet, för kulturarvet.

Jag vet att inget av detta är enkelt! Jag har all förståelse och sympati för er som drabbas av krisen på olika sätt. Men jag vill ändå uppmana er – sätt inte en stängd-skylt på föreningen. Hembygdsrörelsen har hundra år på nacken och har genomlevt pandemier förut. Pandemin 2020 kan bli ett år för förnyelse med nya idéer om hembygdsarbetet.

Jan Nordwall,
Generalsekreterare,
Sveriges Hembygdsförbund

Ristningar till minne av Gustav III

År 1776 instiftades Augustiorden av personer som stödde Gustav III i dennes kamp för att upplysa folket. De kallades Augusti Bröder eller Sällskapet av den 19 augusti 1772 till minne av Gustav III:s statskupp som ägde rum denna dag. Förutom olika festligheter lät Augustiorden göra ristningar och sätta upp svärd till minne av statskuppen.

TEXT OCH FOTO: NILS RINGSTEDT

Augustiorden, som bland andra hade Carl Mikael Bellman som en av stiftarna, hade till uppgift att årligen fira Gustav III på hans födelsedag den 24 januari, hans namnsdag den 6 juni och statskuppdagen den 19 augusti. Sällskapet roade sig också med många ceremonier och firade andra högtidsdagar, idkade sällskapsliv och gjorde utflykter under sommaren.

Augustiorden lät göra ristningar eller sätta upp svärd i stenar på årsdagen av statskuppen. I Traneberg finns fyra ristningar, på Kärösön finns ett svärd. Två ristningar befinner sig på en häll ca 4 m från stranden norr om Tranebergsbron och inte långt från Tranebergs gård. Ungefär 14 m väster om ristningarna går Bengt Tranas väg.

Traneberg var en av sjörogarna längs Brommalandet. Det går att föreställa sig att ordenssällskapet efter

festligheter på krogen lät utföra ristningen vid stranden. Den ena har inom en oval ram texten "G:ivA 1797 D 19 AUG NNW". Den andra ristningen har texten "D 19 AUG 1806 NNW". Inskrifterna är fornminnesregistrerade med nr RAÄ 77. I anslutning till inskrifterna finns två märkliga järntenar inborrade i hällen.

Ytterligare två ristningar finns strax norr om Vidängsvägen på en klipphäll i kvarteret Storsylen. Ristningarna ligger i sydvästslutning av en större moränrygg tätt intill gaveln på ett flerbildshus. Inom en rundoval cirkel ca 0,88 x 0,8 m och med 8-10 cm höga bokstäver lyder texten: "D:19 AUG 1808 N:N:W". Den andra inskriften finns inristad i en cirkel 0,86 cm i diam. och med bokstäver som är 7-15 cm höga: "G IV A 1798, DEN 19 AUG:

NN.W". Inskrifterna är fornminnesregistrerade med nr RAÄ 78. Dessa inskrifter befinner sig ca 600 m väster om Tranebergs gård som var närmaste värdshus.

Sällskapets samlingsplats lär ha varit i orangeribyggnaden i Karlbergs slottspark. I samband med firanden hade sällskapet traditionen att rista i sten dagens datum och årtal. Förutom i Traneberg och på Kärösön finns en sten utanför Stallmästargården. Sällskapet dog ut i början på 1800-talet, men nyetablerades i mitten på 1980-talet. ♦

Källor:

Brommaboken 2007, red. Per Lundberg och Annica Erwing. Stockholm.
Ringstedt N. 2008. Bromma före historien. Med bidrag av Åke Hyenstrand och Jan Svanberg. Stockholm.
Wikipedia. Augustiorden.

Kollektivtrafik till sjöss är viktig för att hela skärgården ska leva. Foto: Ingrid Jacobsson

Viktigt att utveckla landsbygden och skärgården

Jag har gärna en fortsatt dialog med er och värdesätter ert arbete högt. Det är viktigt att vi samverkar kring dessa frågor". Orden är Tove Ellingsens, regionplanerare på Region Stockholm. Uttalandet är ett svar på Stockholms läns hembygdsförbunds Skärgårdsgrupps remissvar på Region Stockholms Handlingsprogram för utveckling av landsbygd och skärgård.

TEXT: LARS JACOBSSON

Hembygdsvärket är inte bara att värna om kulturarvet utan också att aktivt delta i utvecklingen av hembygden. Skärgårdsgruppen deltog därför i workshops och remisskrivande redan 2017 när Region Stockholm skulle ta fram en strategi för utveckling av landsbygd och skärgård. Samma sak gällde när Handlingsplanen blev klar i mars 2020. Genom en remissrunda till länsförbundets ca 120 föreningar fick vi in många syn-

punkter på planen. Utifrån dessa skrev Skärgårdsgruppen ett remissvar, och det är det som Tove kommenterar. Hembygdsvärket alla föreningar ses alltså som en viktig aktör i den utveckling som Region Stockholm nu arbetar med.

Men vad innehåller Handlingsplanen? Liksom i strategin finns det fyra insatsområden: utveckla natur-, kultur- och rekreationsvärden, utveckla attraktiva och livskraftiga lokalsam-

hällen, stärk det lokala näringslivet och förbättra tillgängligheten. I synnerhet de två förstnämnda områdena är centrala för hembygdsvärket.

Det ideella föreningens roll för att utveckla attraktiva och livskraftiga lokalsamhällen är starkt underskattad i Handlingsplanen. Särskilt i skärgården bärs mycket av verksamheten för bevarande och utveckling av natur-, kultur- och rekreationsvärden upp av civilsamhället, där hembygdsvärket är en viktig del. Ofta finns en stark samverkan mellan olika föreningar.

Ett förslag som framförs i Skärgårdsgruppens remissvar, och som mottagits positivt, är att inrätta en särskild utvecklingsfond inom Region Stockholm. Den ska användas för att klara den offentliga medfinansiering som ofta krävs för att föreningar och andra ska kunna ta del av de olika EU-bidrag som finns och som är viktiga för att utveckla lokal verksamhet.

Andra frågor som poängteras i remissvaret är behovet av en heltäckande bredbandsutbyggnad, ökat stöd till gröna näringar, bevarandet av det kulturarv som kustfyrarna utgör, förbättrad kollektivtrafik till lands och till sjöss med mera.

En kritik som riktas mot Handlingsprogrammet är att det starkt fokuserat på områden som Region Stockholm är ansvarigt för. Det är en brist eftersom viktiga frågor som regionen inte ansvarar för borde tagits upp. Om landsbygden och skärgården ska utvecklas måste även frågor som tillgång på resursstarka skolor, utbudet av bostäder och äldreomsorg etc belysas. ♦

Skärgårdsgruppen kommer att ha uppföljning av Handlingsprogrammet på sin dagordning under den första fasen, 2020 – 2022. Genom coronapandemin kan en viss fördröjning av aktiviteterna inte undvikas. Gruppen kommer att informera om arbetet i sin skrift "Skärgårdsbladet" som skickas till alla föreningar i Hembygdsförbundet. Hör av dig till gruppens ordförande Gabriele Prenzlau-Enander gabriele.kulturkonsult@telia.com eller Lars Jacobsson lars.g.jacobsson@bredband.net med synpunkter och frågor.

”

I faktarika kapitel får vi följa hur bondeseglationen utvecklas under århundradena från 1200-talet och fram till början av 1900-talet.

En skärgårdsskuta kommer lastad. Bondeseglationen till Stockholm

Av Lars G Soldéus. Soldéko HB. Saltsjöbaden 2020.

Under större delen av den tid Stockholm existerat har sjötransporter från stora delar av landets östra kuster och delar av nuvarande Finland svarat för stadsbornas försörjning. Nästan allt som behövdes för att föda den växande huvudstaden fraktades på köl genom skärgården in till Stockholm, och det var kustområdenas jordbrukande och fiskande befolkning som stod för transporterna. Livsmedel, bränsle och byggnadsmaterial ringar grovt in de huvudkategorier av varor det handlar om. Denna för staden livsnödvändiga fraktfart kallas bondeseglation och på drygt 250 sidor berättar Soldéus om denna samhällsviktiga verksamhet.

I faktarika kapitel får vi följa hur bondeseglationen utvecklas under århundradena från 1200-talet och fram till början av 1900-talet. Även om inflödet av varor till Stockholm dominerade volymmässigt så återvände man inte tomhänt hem. I huvudstaden kunde man köpa åtråvärda saker som saknades hemma. Trots att boken är textrik blir den aldrig tung att läsa. Soldéus skriver med flyt och inte minst bildmaterialet bidrar till lättheten. Särskilt vill jag lyfta fram de många fartygsritningarna av författarens egen hand. De förklarar på ett lättbegripligt sätt skillnaderna mellan de olika fartygstyperna som användes.

Lennart Rosander

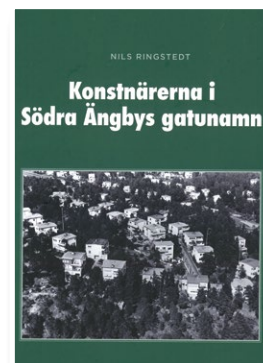
Konstnärerna i Södra Ängbys gatunamn

Av Nils Ringstedt. Bromma Hembygdsförening skrift nr 9. Instant Book. Stockholm 2020.

Böcker och artiklar av Nils Ringstedts hand är vi bortskämda med inom hembygdsrörelsen. Även om arkeologin är hans hemmahamn vittnar utgivningen om ett brett kulturhistoriskt intresse. Under de senaste åren har han beskrivit två villaområden i västra Stockholm från lite annorlunda utgångspunkter. Här har varken arkitektur eller stadsplaner spelat huvudrollen, istället har vi fått ingående beskrivningar av varför gatorna heter som de gör. I den första, som anmälades i Ledungen nr 4 2018, var

det Norra Ängby med sina fornnordiska gatunamn som stod i centrum. Nu är det dags för grannen på andra sidan Bergslagsvägen, Södra Ängby.

Boken innehåller en genomgång av samtliga gatunamn i Södra Ängby där de allra flesta fått sina namn efter svenska konstnärer. Varje konstnär har fått ett kapitel och dessa har formen av faktarika minibiografier som illustrerats med kända exempel ur artisternas produktion. Med Ringstedts bok och bekväma promenadskor blir en vandring genom Södra Ängby en färd

genom den svenska konsthistorien, vilket författaren också påpekar. Man skulle kunna invända att en bättre upplevelse av konstnärernas verk får man vid ett besök på Nationalmuseum i Stockholm men då missar man ett av de bästa exemplen på funktionalistisk villabebyggelse vårt land äger.

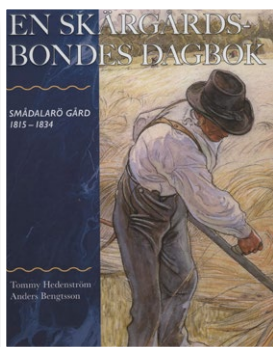
Lennart Rosander

Rättelse: I Ledungen nummer 1 2020 recenserades boken *Gustavsberg som försvann – och kom igen*. I texten står att tillverkningen upphörde under 1990-talet. Korrekt är att trots dåvarande ägarnas beslut om nedläggning sommaren 1993, då personalen varslades, så kunde porslinsstillverkningen i Gustavsberg räddas kvar om än i betydligt mindre skala.

En skärgårdsbondes dagbok. Smådalarö gård 1815-1834

Av Tommy Hedenström och Anders Bengtsson. Skärgårdsbondens HB.
Dalarö 2019.

Titeln "En skärgårdsbondes dagbok" blir lite missvisande eftersom den här boken är så mycket mer. I själva verket är detta en bred skildring av den komplexa produktion som bedrevs vid ett större skärgårdsjordbruk under början av 1800-talet. Dagboken innehåller, som så ofta inom kategorin bonde-dagböcker, detaljrika men korta och kärnfulla notiser om arbetet på gården. Vanligtvis tillsammans med uppgifter om väder och vind. Det är dessa notiser som Hedenström och Bengtsson haft som utgångspunkt för sin omfattande berättelse om liv och arbete på Småda-

larö gård. På gården bedrevs både jord- och skogsbruk samt boskapsskötsel men också fiske och trädgårdsodling. Dessutom bryggde man öl och brände brännvin som levererades till de fyra krogar som gården drev. Till detta kom också en omfattande kvarnverksamhet.

Med bokens breda anslag får vi stifta bekantskap inte bara med sysslorna inom de många verksamhetsområdena utan också ta del av bland annat handel och transporter i skärgården, liksom familjeliv och övriga sociala kontakter. En nyckelfunktion för en stor egendom i skärgården var transporterna, i synnerhet de som skedde med båt. Gårdens ägor fanns dels på själva Smådalarö men också på ett stort antal öar och holmar i den omgivande skärgården. Med båtar som man själv tillverkat fraktades bland annat djur, foder, spannmål och trävaror mellan öarna och fastlandet.

Det är en snyggt formgiven bok med ett omfattande bildmaterial som medger ett umgänge på olika nivåer. De många bilderna gör den bläddervänlig vilket leder till en första ytlig bekantskap. Därefter kan man med

fördel fördjupa sig i den kunskapsrika texten och med hjälp av märkbandet dosera denna efter tycke och smak. Vissa avsnitt med mycket information har samlats i särskilda faktarutor vilket också underlättar läsningen. I en av dessa har jag dock hittat en felaktig uppgift. Det gäller faktarutan om Dalarö Skans på sidan 189 där det i sista meningen står att: "Dalarö Skans ägs och förvaltas idag av Fortifikationsverket". Korrekt är att Statens fastighetsverk idag äger och förvaltar Dalarö Skans.

Men bildsättningen av texten har varit ett problem, vilket författarna påpekar i förordet. Bilder från Smådalarö i början av 1800-talet saknas nästan helt och de bilder som använts har hämtats från andra platser och en annan tid vilket de korfattade bildtexterna inte berättar. Så är till exempel bild nummer 127 på sidan 131 med den lakoniska bildtexten "Boskapsskötsel i ladugården" tagen i Värmlands finnbygder. Den togs av Nils Keyland, anställd vid Nordiska museet, i Mangskogs socken 1911. Onekligen på betydande avstånd från Smådalarö både i tid och rum. Här tycker jag att en mera ingående diskussion om bildurval samt var och när bilderna tillkommit hade varit på sin plats.

Lennart Rosander

TULLEN. Hornstull och Högalid i backspegeln.

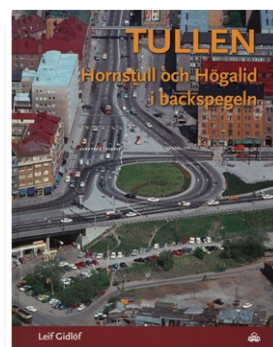
Leif Gidlöf. Trafik-Nostalgiska Förlaget, Stockholm 2019. TNF-bok 266.

Förlaget har, som namnet avslöjar, sin tyngdpunkt inom det kommunikationshistoriska fältet. Men parallellt med detta huvudspår har man också en omfattande utgivning av hembygds- och lokalhistorisk litteratur. Det är inom detta område som Leif Gidlöfs bok om Södermalms västra delar väl fyller sin plats. Författarens uppväxt vid Hornstull och professionella hemvist inom svenskt arkivväsende är två omständigheter som bidragit till att göra detta till en mycket kunskapsrik och levande lokalhistorisk skildring.

Även om boken har en kronologisk ryggrad som leder läsaren genom århundradena så har Gidlöf valt att organisera texten tematiskt på ett sätt som gör läsningen mera lustfylld. Med kapitelrubriker som "Malmgårdarnas landskap", "I skolans värld" och "Gå på bio" görs nedslag i olika tidsepoker och aspekter på dagligt liv. Starkt bidragande till oviljan att lägga boken ifrån sig är det fina bildmaterialet. Här märks det att författaren är väl förtrogen med de fotosamlingar våra arkiv och museer ruvar på. Föredömliga är också lästipsen i slutet på varje kapitel

samt alla goda råd för den vetgirige under rubriken "Att gå vidare".

Lennart Rosander

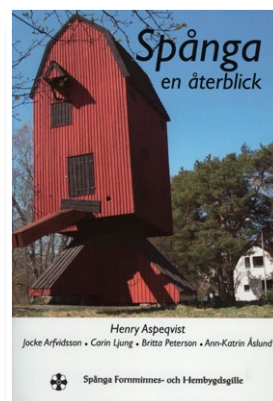
Spånga – en återblick

Av Henry Aspeqvist med flera. GML Förlag. Stockholm 2019.

Den del av nordvästra Stockholm som kallas Spånga har i administrativt avseende genomgått en ganska typisk utveckling under de senaste 160 åren. I sällskap med flera andra socknar runt Stockholm blev de först egna kommuner i samband med den stora kommunreformen på 1860-talet för att sedan förlora denna självständighet och införlivas med den växande huvudstaden under loppet av 1900-talet. Att skildra denna samhällsutveckling är en viktig uppgift för hembygdsrörelsen i Stockholmsområdet liksom i andra storstadsområden. Spånga Fornminnes- och Hembygds-gille har insett betydelsen av detta lokalhistoriska dokumentationsarbete och resultatet

har blivit en omfattande skildring med fokus på 1900-talets genomgripande förändringar.

Men den sockenmonografi finns inte, åtminstone inte inom hembygdsrörelsen, som inte tar sin avstamp i förhistorisk tid med redovisning av viktiga arkeologiska undersökningar och fynd. Så också denna. Men tyngdpunkten ligger som sagt på 1900-talet där berättelsen får liv genom ett omfattande bildmaterial och personliga minnen från äldre Spångabor. Bebyggelsens utveckling liksom handeln och föreningslivet är exempel på områden som beskrivs med en hög detalj-skärp. I första hand vänder boken sig till Spångaborna, såväl äldre som

nyinflyttade, påpekar hembygdsföreningens ordförande i förordet. Jag instämmer i detta men vill samtidigt framhålla boken som ett gott exempel på hur lokalhistoriska studier kan genomföras och presenteras på ett tilltalande sätt.

Lennart Rosander

Tryckta tyger för alla tillfällen

Anna Lindqvist och Marie Odebring Widmark. Carlssons förlag Stockholm 2019.

Den här boken, *Tryckta tyger för alla tillfällen*, är verkligen en fröjd att ta fram – inte bara till påsk eller jul, utan faktiskt precis så som titeln anger; vid alla tillfällen.

Boken har fokus på åren 1940–1960, den period som ofta beskrivs som svensk textils glansdagar, då utövarna var många och nytänkandet kring material och kvalitet var hög.

Författarna, som båda är kunniga kulturhistoriker, har tidigare samarbetat kring den mycket ambitiösa och vackra boken *Tryckt till jul* (2014). De har precis som tidigare ägnat tid och möda åt efterforskningar i textilernas historia, och bjuder på flödande kunskap och kuriosa om textilärv, enskilda konstnärer och inte minst

skedet i svensk textilhistoria som möjliggjort detta arv.

Men bokens förtjänster är fler, då det också finns historiekunskap om svenska textilföretag och hur design-

nen kommer i centrum. Författarna har intervjuat formgivare och deras släktingar, samt fördjupat sig i olika arkiv.

Anna Lindqvist och Marie Odebring Widmark skriver själva att de vill "lyfta fram alla dessa framstående och välutbildade formgivare, som oftast är kvinnor, och sprida kunskap om det rika moderna textila kulturarvet".

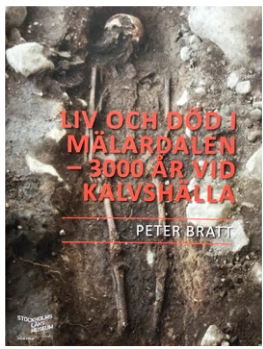
Och detta är precis vad de gör, boken igenom. *Tryckta tyger för alla tillfällen* är dessutom mycket generöst illustrerad med inspiration för den som vill bläddra, läsa, titta, känna igen och fördjupa sig, om vartannat.

Frida Arnqvist Engström

Frida Arnqvist Engström är journalist, författare och föredragshållare. Hon driver sedan 2008 *Kurbits*, kurbits.nu, en blogg om slöjd och formgivning.

Men bokens förtjänster är fler, då det också finns historiekunskap om svenska textilföretag och hur designen kommer i centrum. Författarna har intervjuat formgivare och deras släktingar, samt fördjupat sig i olika arkiv.

”

Lämningar visar hur människor har levt i Mälardalen från tiden för de första fasta bosättningarna baserade på jordbruk ända fram till 1800-talets industrialisering.

Liv och död i Mälardalen – 3000 år vid Kalvshälla

Av Peter Bratt, tidigare chef för Stockholms läns museum.

I Järfälla fanns en gång byn Kalvshälla vid dagens Barkarby. I en intressant och populärt skriven bok skriver Peter Bratt om de utgrävningar som gjordes av Kalvshälla i samband med att en ny stadsdel skulle byggas på Barkarby flygfält. Vi får följa utvecklingen av Kalvshälla från bronsålder till 1870-talet. Lämningar visar hur människor har levt i Mälardalen från tiden för de första fasta bosättningarna baserade på jordbruk ända fram till 1800-talets industrialisering.

Kalvhällas urfader tros ha påträffats i en grav från bronsåldern. Graven hade placerats mitt på boplatsen och täckts med skörbränd sten från härdar. Hus och föremål från bronsåldern beskrivs utifrån påträffade lämningar.

Under 900-talet slutade Kalvshällabor att begrava sina döda i tidsmässig ordning på Dragonbacken. Istället begravdes de döda på platsen för de äldsta gravarna, kanske för att visa släktskap med dem. Vid mitten av 1800-talet upphörde jordbruket på Kalvshälla efter att ha fungerat ända sedan bronsåldern.

Gårdsbyggnaderna på Kalvshälla lämnades öde på 1870-talet. Som Bratt skriver ”efter minst 100 generationer av liv och odlarmöda hade därmed Kalvshällas 3000 år långa historia nått sitt slut”.

Boken kan rekommenderas inte minst för de intressanta skildringar som ges av liv, kult och död från bronsålder till nutid.

Nils Ringstedt

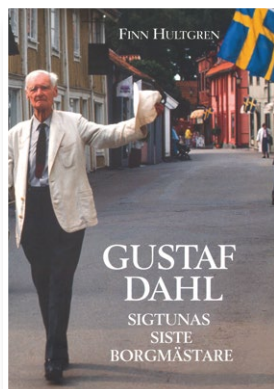
Gustaf Dahl. Sigtunas siste borgmästare

Av Finn Hultgren. Sigtuna hembygdsförening. Sigtuna 2018.

Boken om Gustaf Dahl är både en biografi och ett stycke stadshistoria. Under 65 år av sitt 102-åriga liv var Dahl en betydelsefull person i staden Sigtuna. Född 1890 utnämndes han i januari 1927 till borgmästare, en tjänst han innehade fram till 1948 då ämbetet avvecklades. Detta år markerar dock på intet sätt någon slutpunkt för Dahls centrala ställning i staden. Tvärtom – nu startar han en egen juristbyrå och tar samtidigt plats i ett stort antal styrelser och nämnder. Kort och gott ett styrelseproffs för att tala samtidssvenska. Men ”borgmästaren” som han fortfarande kallas har fler strängar på sin lyra. Under 1950-talet kommer två kriminalromaner som får ett gott mottagande. I slutet av årtiondet grundas Sigtuna Hembygdsförening där Gustaf Dahl också gör viktiga insatser. Legendariska var hans berättarfaftnar i föreningens regi.

Det är ett ömsint porträtt hans

mångåriga vän Finn Hultgren tecknat. Gustaf Dahl hörde till en typ av lokal ledare som inte finns längre, som personifierade ett helt samhälle eller en stad. I Hultgrens, anspråkslöst men trevligt utformade, bok ryms också viktiga episoder från Sigtunas 1900-tals historia. Dramatiska händelser som bränder och krigsårens prövningar liksom administrativa strider i sam-

band med efterkrigstidens kommun-sammanslagningar.

Avslutningsvis vill jag lyfta fram bokens appendix. Här skriver Elisabet Claesson, mångårig medarbetare på Sigtuna museum, om Borgmästargården som byggdes för Gustaf Dahl och hans hustru Dagmar. Bostaden har bevarats i det skick den hade vid Gustaf Dahls död 1992 och sedan dess har Elisabet Claesson visat den för åtskilliga grupper. Texten blir till en guidad tur genom bostaden men rymmer också ögonblicksbilder från hennes möten med den gamle borgmästaren. Helt enkelt en museivisning av det där slaget man sällan glömmer.

Lennart Rosander

”

...en biografi och ett stycke stadshistoria.

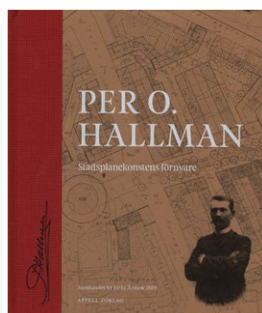
Per O. Hallman. Stadsplanekonstens förnyare

Samfundet S:t Eriks Årsbok 2019, Ann Pålsson (redaktör). Apell Förlag. Stockholm 2019.

Att Stockholm är huvudämnet för årsboken ligger i sakens natur men därutöver är variationen imponerande när det gäller innehållet under åren. Ömsom har enskilda delar av huvudstaden som City och Gamla stan detaljgranskats, ömsom har generella företeelser som globalisering och infrastruktur stått i fokus. Den senaste utgåvan lyfter fram en enskild person. Det handlar om Stockholms förste stadsplanedirektör Per O. Hallman. Med bakgrund som arkitekt och konstnär, men främst i rollen som stadsplanedirektör kan alla som vill se resultatet av hans verksamhet på ett stort antal platser runt om i staden. Trots detta är det få som känner till honom idag.

S:t Eriks årsbok 2019 gör en viktig

insats för att lyfta fram Hallman ur glömskans dunkel. Ett stort antal kunniga författare bidrar till att ge hans liv och verk tydliga konturer och den plats i sin samtid han förtjänar. Hallman reagerade mot 1800-talets statiska rutnäsindelning av kvarteren med trånga och mörka gårdar. Hans svar blev områden

som präglas av ljus och grönska där gator och hus anpassats till naturens förutsättningar. I Stockholms innerstad bär områden som Röda Bergen, Lärkstaden, Helgalunden och Blecktornsparken Hallmans signatur och utanför tullarna till exempel Gamla Enskede och Äppelviken. Som förnyare av stadsplanekonsten stod han högt i kurs och anlitades flitigt i hela landet under första hälften av 1900-talet. I vårt län fick också Ny-näshamn, Södertälje och Vaxholm ta del av Hallmans nydanande stadsgestaltning.

Årsboken har en prydlig formgivning med ett fint bildmaterial där det stora antalet färgbilder ger rättvisa åt Hallmans vackra bostadsområden.

Lennart Rosander

Notiser

Kulturstig med natur och historia

Den 25 april var det planerat att Ingarö Hembygdsförenings kulturstig skulle invigas men en pandemi ville annorlunda. Invigningen är framflyttad på obestämd tid, men stigen är öppnad. Stigen är 1,7 km lång och går från Ingarö Kyrka till Dyviken, längs Farleden Kolström. Största delen är lättgången och tre översiktsskyltar och sju enskilda skyltar ger information om platserna. När man vandrar längs stigen passerar man delvis genom Ingarö gamla Sockencentrum som Riksantikvarieämbetet definierat som en miljö av rikshistoriskt intresse.

Kulturstig Pilhamn är en del av projektet Kulturstigar i skärgården som påbörjades 2018 och avslutas i juni 2020. Projektet vill visa på kopplingen mellan skärgårdens natur och dess historia. Det handlar om att skapa

natur- och kulturopplevelser som inte behöver förhålla sig till öppettider. Bakom projektet står Stockholms läns hembygdsförbund och fyra hembygdsföreningar: Ingarö Hembygdsförening, Runmarö (Föreningen Skärgårdsmuseet), Föreningen Bygdemuseet Ornö Sockenstuga och Södra Ljusterö Kultur & Hembygdsförening.

Kulturstig Pilhamn är framtagen av Ingarö Hembygdsförening i samarbete med Värmdö kommun, Gustavsberg-Ingarö Församling, Brunns Fastighetsägareförening och Stockholms läns hembygdsförbund med medel från Riksantikvarieämbetet och Värmdö Kommun. ♦

Nytt namn på gammal grupp

Förbundets arbetsgrupp Barn och ungdom har blivit Ung hembygd. Gruppens inriktning är att ha kontakt med medlemsföreningar för att inspirera och förmedla kunskap och erfarenheter i arbetet med barn och unga. Detta gör de bland annat genom att ge ut ett nyhetsbrev och anordna seminarier. I nyhetsbrevet kommer det att finnas information om föreningarnas arbete med barn och unga, tips på aktiviteter för skolorna, tips på hur man som förening når ut till skolorna, litteraturtips med mera. För att kunna förmedla idéer och initiativ vill gruppen gärna ta del av material från föreningarna och de vill även gärna få en kontaktperson från varje förening i Stockholms län. Skicka ett mejl till någon i arbetsgruppen, kontaktuppgifter finns på förbundets hemsida hembygd.se/stockholm och berätta vem som vill vara kontaktperson i din förening. På hemsidan går det också att läsa det första nyhetsbrevet. ♦

Notiser

Ta del av det digitala

Pandemin har, trots allt elände, fört med sig att allt fler digitala upplevelser finns att tillgå i din dator, din mobil eller platta. Du kan uppleva konserter, konstutställningar, lärorika webinarer (webb-seminarier) titta in i museerna med mera.

Stockholms stadsmuseum har "live-

fika" på Instagram på onsdagar. Varje evenemang går att se i efterhand på Facebook och på webbplatsen stadsmuseet.stockholm.se. Stadsmuseet och Stockholms läns museum, stockholmslansmuseum.se har också insamling av upplevelser under coronatiden, du kan skicka in egna texter, bilder eller fylla i ett frågeformulär om vad som hänt dig.

Medeltidsmuseet har livevisningar på Facebook varje tisdag. Visningarna kan du också se på museets webbplats,

medeltidsmuseet.stockholm.se.

Det finns också podcasts att lyssna på, till exempel om kvinnohistoria på kvinnohistoriska.se.

Centrum för näringslivshistoria har webinarier en gång i veckan, du kan anmäla dig på naringslivshistoria.se så får du lyssna till ett intressant föredrag och se föredragshållaren samtidigt. Men, som centret påpekar, "lunch får du ordna själv, dit har tyvärr inte digitaliseringen kommit". ♦

1800-talsdagbok nominerad till Årets hembygdsbok

Stockholms läns hembygdsvård har nominerat boken *Elins tonårsdagbok, Grödinge 1874-1880*. Dagboken är skriven av Elin Sirenus, redigerad och kommenterad av Barbro Gramén, Grödinge Hembygdsvård. Boken är utgiven av Balkong förlag.

Juryns motivering lyder:

"Dagböcker och annat självbiografiskt material saknas visserligen inte i hembygdsvårdens utgivning men att Grödinge Hembygdsvård i denna bok låter oss följa en tonåring under några år på 1870-talet är ovanligt. I vardag och fest under somrarna på Nollinge gård i Grödinge socken får vi Elins livfulla anteckningar om förälskelser, ungdomsfester och herrgårdsbröllop. Men boken är mycket mer än så. Med Barbro Graméns fyllda kommentarer som löper parallellt med Elins text växer skildringen ut till en bred kulturhistorisk berättelse om

socialt liv under det brytnings-skede då det moderna industrisamhället föds. Men det är också en estetiskt tilltalande bok där det fina bildmaterialet hjälper läsaren att levandegöra Elins tonårstid."

Sveriges Hembygdsvård startade tävlingen årets hembygdsbok och instiftade priset för att lyfta statusen på hembygdsböcker. Genom att belöna framstående insatser i hembygdsvårdens rika utgivning vill man uppmärksamma den rika hembygdsdramaturgen, stimulera kvalitet i forskning och levandegörande av den lokala historien.

Beslut om vinnare meddelas efter sommaren och segrande förening kan förutom ära och extra uppmärksamhet se fram emot ett diplom och 10 000 kr. ♦

Vårdkasebyggare fick stipendium

En vårdkase har sedan mer än tjugofem år rests på Korpberget i Vårby gård. För denna insats har fyra vårdkasebyggare vid Huddinge kommuns parkavdelning: Jonny Johansson, Bruno Bettoschi, Per-Arne Andersson och Christer Karlsson fått Korpa Majastipendiet av Vårby-Fittja hembygdsvård. Prissumman är 1 000 kr per person.

Vårdkassen var ursprungligen Vårbys varningseld längs Mälarfarleden mot Birka. Kasen gav namn åt den vikingatida byn Vardhby (vaktbyn), som senare blev Vårby. Vårdkassen är numera Huddinge kommuns vapen.

Korpa Majastipendiet har delats ut sedan 1996 till personer som på olika sätt gjort en insats för Vårby-Fittjaområdet. Prispengarna kommer från Harald Magnussons minnesfond, en fond som bildades av överskottet av Korpa Majaspelet, en teaterföreställning som framfördes 1995 och 1996. Korpa Maja är en av karaktärerna i spelet, och var en påhittad klok gumma som bodde på Korpberget, det berg där Vårdkassen tänds. ♦

Hässelbytorp får byggnadsvårdspris

Hässelby hembygdsvård har delat ut 2019 års Byggnadsvårdspris. Priset går till Torpet "Glädjen", Blomkronegränd 23 i Hässelby.

– Det är viktigt att stadsdelen Hässelby vårdar och uppmärksammar sina byggnadshistoriska årsringar. Uppmuntran till byggnadsvård ligger i hembygdsvårdens och Hässelby Museums intresse och uppdrag, säger

hembygdsvårdens ordförande och jurymedlemmen Lars Hannell.

"Glädjen" är ett av få återstående torp i stadsdelen från arrendatorstiden. I Hässelby fanns som mest ett 50-tal torp och mindre gårdar. Detta var före den stora handelsträdgårdsepoken som började i slutet av 1800-talet. "Glädjen" omnämns för första gången i början av 1700-talet. Den siste arrendatorn av

torpet "Glädjen" flyttade ut 1920. Idag är torpet privatbostad.

Föreningen har tidigare delat ut Byggnadsvårdspriset till Hässelby gamla brandstation från 1911, Hässelby Missionskyrka från 1926 och de så kallade "Radiohusen" från 1950-talet i Hässelby Strand. ♦

En tidskrift för kultur och miljö.
Utges av Stockholms läns hembygdsförbund.
Utkommer fyra gånger om året.
Ansvarig utgivare: Ordförande Anita Lundin.

POSTADRESS

Sabbatsbergsvägen 6, 113 61 Stockholm

REDAKTIONSGRUPP

Ann Pettersson, redaktör
ann@hembygd.se
Tel 08 30 21 80

Ingrid Jacobsson, vik redaktör
ingrid.jacobsson@bredband.net
Tel 070 572 35 24

Brittmarie Urve, skribent
urve@telia.com
Tel 070 817 61 67

Lennart Rosander, skribent
bclennart.rosander@gmail.com
Tel 070 759 58 99

Marcus Joons, formgivning
marcusjoons@gmail.com

VILL DU ANNONSERA?

e-post: ann@hembygd.se

VILL DU PRENUMERERA?

- Pris: 130 kr/år
- Studentpris: 80 kr/år
- Genom hembygdsförening: 80 kr/år
- Prenumeration till samtliga medlemmar i en hembygdsförening ger ett pris på 50 kr per medlem och år. Kontakta redaktör Ann Pettersson för mer information.

SÅ HÄR BESTÄLLER DU EN PRENUMERATION:

Sätt in beloppet för din prenumeration, (se ovan) på plusgirokonto: 58 83 56-6. Ange "Ledungen", ditt namn och din adress.

TRYCK

V-TAB VIMMERBY
ISSN 0348-4750

Hitta bilder från din hembygdsförening!

På webben kan du hitta bilder från din hembygd och andra platser i länet via *Kollektivt kulturarv* på samlingar.kulturarvstockholm.se

Vill ni att er hembygdsförenings samlingar ska synas på webben? Läs mer och kontakta oss via kulturarvstockholm.se

Stockholms läns hembygdsförbund och Stockholms läns museum driver tillsammans Kollektivt kulturarv. Syftet är att bidra till att hembygdsföreningarnas samlingar digitaliseras, bevaras och tillgängliggörs.

**"Betala självrisk
på 9 400 kronor?"**

**Nej, tack! Vi har
en självriskcheck"**

Vill ni också ha ett ess i rockärmen?
Gå kostnadsfria webbutbildningen Säker
föreningsgård och lär er förebygga skador.
Få självriskcheck värde 9 400 kr.

**Anmäl er idag >>
sakerforeningsgard.se**

0200-22 00 55 | forsaking@hembygdsforbundet.se
facebook.com/hembygdsforsakingen | hembygd.se